

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

OM GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2009

KORTVERSJONEN

Foreløpig rapport

fra

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

Oslo, 16. februar 2009

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram en foreløpig rapport, foran inntektsoppgjørene i 2009. Rapporten i endelige utgave vil foreligge i slutten av mars.

Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere år i lønninger, inntekter, priser og konkurranseevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten fra 2008 til 2009. Rapporten inneholder også korte beskrivelser av utsiktene for internasjonal og norsk økonomi.

Rapporten bygger delvis på foreløpig statistikk og anslag for 2008. Deler av rapporten vil derfor bli oppdatert i slutten av mars. Dette gjelder bl.a. tall for lønnsutviklingen, for forholdet mellom kvinners og menns lønn, lønn etter utdanning og for lederlønn. Da vil det også foreligge nye nasjonalregnskapstall som har betydning for deler av rapporten. Etter oppdateringen vil rapporten bli trykket i NOU-serien.

Utvalget vil som vanlig også komme med en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjørene i 2009, og gi oppdaterte tall for utviklingen i lønns- og inntektsfordelingen. Dette materialet offentliggjøres som en nettversjon i juni, og blir trykket i NOU-serien i mars til neste år.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 16. november 2007 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2011 med følgende mandat:

”Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås. Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og inkluderingsdepartementet.”

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Bjørn Henriksen, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Odd Håker, Akademikerne, Oddbjørn Eidem, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ivar Jørgensen og Sissel Monsvold, HSH, Rolf Stangeland, Unio, Eirik Solberg og Anders Kleppe, KS, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Arnulf Leirpoll, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Roger Bjørnstad, Ole Magnus Jakobsen og Ayfer Storrud, Statistisk sentralbyrå.

Oslo, 16. februar 2009

Øystein Olsen
leder
Statistisk sentralbyrå

Ann Lisbet Brathaug
Statistisk sentralbyrå

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen Spekter

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen i Norge

Lars Haartveit
HSH

Grete Jarnæs
Fornyings- og
administrasjonsdepartementet

Olav Magnussen
Næringslivets Hovedorganisasjon

Synnøve Nymo
Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

Erik Orskaug
Unio

Stein Reegård
Landsorganisasjonen i Norge

Tove Storrødvann
Akademikerne

Bjørn Tore Stølen
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Per Kristian Sundnes
KS

Yngvar Tveit
Finansdepartementet

Tormod Belgum, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, sekretariatsleder
Runar Aksnes, Finansdepartementet
Torbjørn Eika, Statistisk sentralbyrå
Andreas Follestad, Finansdepartementet
Harald Lunde, Statistisk sentralbyrå
Ragnhild Nersten, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Tormod Reiersen, Finansdepartementet

	<u>Side</u>
1. Lønnsutviklingen	5
2. Prisutviklingen	10
3. Industriens konkurranseevne	12
4. Makroøkonomisk utvikling	14
5. Inntektsutviklingen i husholdningene	17
Vedlegg 1. Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst	 20
Vedleggstabeller	21

1. LØNNSUTVIKLINGEN¹

Beregningsutvalget anslår gjennomsnittlig **årlønnsvekst** for lønnstakere under ett til 6 prosent fra 2007 til 2008, mot 5,4 prosent året før.

Årlønnsveksten fra 2007 til 2008 i NHO-bedrifter kan anslås til om lag $5\frac{3}{4}$ prosent for industriarbeidere og til om lag $6\frac{1}{4}$ prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig lønnsvekst i dette området var på om lag $6\frac{1}{4}$ prosent. Årlønnsveksten i HSH-bedrifter i varehandelen er beregnet til 4,4 prosent. I finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, er lønnsveksten beregnet til 9,2 prosent. For ansatte i staten og i kommunene kan lønnsveksten foreløpig anslås til henholdsvis om lag $6\frac{2}{3}$ prosent og $6\frac{1}{2}$ prosent. Årlønnsveksten i Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene anslås til $6\frac{1}{4}$ prosent. Anslag på årlønnsveksten i helseforetakene kommer utvalget tilbake til i mars.

Vedleggstabell 1 viser lønnsutviklingen for noen flere grupper.

Tabellen 1.1 viser at årlønnsveksten tok seg opp fra 1999 til 2002. I 2002 varierte lønnsveksten mellom 5 og vel 8 prosent. Ellers i årene 1998-2004 har lønnsutviklingen for områdene i tabellen stort sett variert mellom 3 og vel 5 prosent. Unntaket er undervisningspersonell i kommunesektoren i årene fra 2000 til 2002 og helseforetakene i 2003. Den forholdsvis sterke lønnsveksten for undervisningspersonell i kommunesektoren fra 2000 til 2002 skyldes spesielle tillegg (skolepakkene). I 2005 varierte lønnsveksten fra 3 til vel 4 prosent mellom de ulike områdene. I 2006 tok lønnsveksten seg noe opp igjen og varierte mellom $3\frac{1}{2}$ og knapt 5 prosent med unntak av i finanstjenester hvor høye bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten både i 2005 og 2006. I 2007 tok lønnsveksten seg ytterligere opp. I de store forhandlingsområdene varierte lønnsveksten fra knapt 5 til om lag $5\frac{3}{4}$ prosent.

Tabell 1.1 viser også gjennomsnittlig **lønnsnivå (uten overtid)** innen hvert område. Gjennomsnittlig årlønnsnivå i Norge i 2008 kan anslås til om lag 402 300 kroner.

Tabell 1.2 viser årlønnsveksten det siste tiåret for alle lønnstakere og for tre sektorer i økonomien; industrien, varehandel og offentlig forvaltning. Tabellen viser at samlet fra 1998 til 2008 har lønnsveksten vært nær parallell i alle disse tre sektorene.

Utvalget anslår **overhenget** til 2009 til $2\frac{1}{4}$ prosent for lønnstakere under ett. Dette er høyere enn det gjennomsnittlige overhenget de tre foregående år som var på 1,7 prosent, og $\frac{1}{4}$ prosentpoeng høyere enn overhenget til 2008. For de områdene utvalget har tall for, varierer overhenget til 2009 fra 0,9 prosent for ansatte i HSH-bedrifter i varehandel til $3\frac{1}{3}$ prosent for ansatte i staten. For industrifunksjonærer i NHO-bedrifter er overhenget anslått til $2\frac{1}{2}$ prosent og for industriarbeidere til $1\frac{3}{4}$ prosent. For ansatte i kommunene og i Spekter-bedrifter utenom helseforetakene er overhenget anslått til henholdsvis $2\frac{1}{3}$ prosent og $1\frac{3}{4}$ prosent.

¹ Se vedlegg 1 for omtale av lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årlønnsvekst.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien					Kommuneansatte				Spekter-bedrifter	
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer ¹	HSH-bedrifter i varehandel ²	Finanstjenester ³	Statsansatte	Kommuneansatte i alt ⁴	Undervisningspersonell ⁵	Helseforetakene	Øvrige bedrifter	
1999	4,7	4,7	4,7	4,9	5,1	4,7	5,0	4,5	-	-	
2000	4,6	4,5	4,7	4,5	5,3	4,6	4,0	6,0	-	-	
2001	5,1	4,9	5,3	4,8	4,7	4,2	3,5	7,8	-	-	
2002	5,6	5,0	6,1	5,0	6,2	5,9	6,0	8,2	5,3	5,5	
2003	4,0	3,5	4,6	4,4	4,5	4,3	4,4	5,4	7,0	3,8	
2004	3,8	3,6	3,8	3,5	4,0	3,7	3,8 ⁶	3,2	3,0	3,4	
2005	4,0	3,4	4,3	3,9	7,7	3,4	3,4	3,0	3,3	3,6	
2006	4,3	3,6	4,6	4,2	5,6	4,5	3,9	2,6	3,7	4,8	
2007	5,3	5,5	5,7	5,0	5,2	5,1	4,8	3,6	4,9	5,3	
2008	6¼	5¾	6¼	4,4 ⁸	9,2	6¾	6½	5½	-	6¼	
1998-2003	26,4	24,7	28,1	25,8	27,0	26,0	25,1	36,2	-	-	
Gj. sn. per år	4,8	4,5	5,1	4,7	4,9	4,7	4,6	6,4	-	-	
2003-2008	26,0	23,8	27,2	22,8	35,9	25,6	24,5	19,2	-	25,6	
Gj. sn. per år	4,7	4,4	4,9	4,2	6,3	4,7	4,5	3,6	-	4,7	
Lønn 2008, per årsverk	418 000	354 100	533 000	-	-	410 600	366 800	411 800	-	393 900	
Lønn 2008, heltidsansatte	-	-	-	374 000	523 000	-	-	-	-	-	
Antall årsverk 2007	172 000	100 000	72 000	68 000	29 000 ⁷	123 000	330 000	85 000	81 000	47 500	

¹ For industrifunksjonærer er lønnsveksttallene for heltidsansatte til og med 2001 og per årsverk i årene etterpå.

² Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

³ Forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Lønnsveksttallene er for heltidsansatte. Bonusutbetalinger har trukket opp lønnsveksten de siste årene.

⁴ Omfatter ansatte i kommunene (ekskl. Oslo kommune fram til 2005), fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

⁵ Undervisningspersonell ble en del av det kommunale tariffområdet fra 1. mai 2004, mens det tidligere var en del av det statlige tariffområdet. I 2004 og 2005 omfattet tallene undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse og ekskl. Oslo kommune. Fra 2006 er Oslo kommune inkludert.

⁶ Fra og med 2004 omfatter tallene også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁷ Heltidsansatte

⁸ Det er brudd i lønnsstatistikken. Nye bedrifter som kom inn i statistikken i 2008, trakk lønnsveksten ned.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 1.2 Årslønnsvekst¹ fra året før i prosent for alle grupper og for tre hovedsektorer i økonomien.

	Alle grupper	Industrien ²		Varehandel ³	Offentlig forvaltning ⁴
		Alle bedrifter	NHO-bedrifter		
1999	5,1	5,4	4,7	4,7	4,8
2000	4,4	4,2	4,6	4,5	4,6
2001	4,8	4,5	5,1	5,2	4,5
2002	5,7	5,8	5,6	4,4	6,4
2003	4,5	4,5	4,0	4,6	5,1
2004	3,5	3,6	3,8	3,9	3,6
2005	3,3	3,6	4,0	3,7	3,4
2006	4,1	3,9	4,3	3,4	4,0
2007	5,4	4,9	5,3	5,9	4,9
2008	6	6,6	6¼	4,3	6½
1998-2008	57,9	58,3	59,2	54,7	59,4
Gj. sn. per år	4,7	4,7	4,8	4,5	4,8
2003-2008	24,3	24,7	26,0	23,1	24,5
Gj. sn. per år	4,5	4,5	4,7	4,2	4,5
Lønn 2008, per årsverk	402 300	393 900	418 000	374 000	385 000
Lønn 2008, heltidsansatte	416 300	399 400	-	398 800	393 000

¹ Lønnsveksten er per årsverk for "alle grupper", offentlig forvaltning og for NHO-bedrifter i industrien. For varehandel og for alle bedrifter i industrien er lønnsveksten for heltidsansatte.

² Det brukes litt forskjellige beregningsmetoder for beregning av årslønnsvekst i industrien i NHO-bedrifter og i hele industrien. Dette kan gi forskjellig årslønnsvekst i ett enkelt år, men blir jevnet ut sett over flere år.

³ Inklusive motorkjøretøytjenester.

⁴ Omfatter det kommunale- og det statlige tariffområdet og de statlig eide helseforetakene.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 1.3 Lønnsoverhenget fra året før i prosent.2004-2009.

Område/gruppe:	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Avtalte tillegg for 2009
Ansatte i NHO-bedrifter:							
- Arbeidere i alt	1,3	1,1	0,9	1,3	1,8	1¾	
- Industriarbeidere	1,4	1,2	1,0	1,4	1,8	1¾	
- Industrifunksjonærer	1,7	1,5	1,6	2,0	2,5	2½	
- Industrien i alt	-	-	1,3	1,6	2,2	2	
HSH-bedrifter i varehandel	0,9	0,7	1,1	1,2	1,6	0,9	
Finanstjenester ¹	0,5	1,5	1,1	1,4	1,3	2,0	
Staten	0,4	1,9	0,7	2,9	1,4	3⅓	
Kommunene ² :	0,6	1,5	0,4	1,6	1,4	2⅓	2
- Undervisningspersonale		1,4	0,3	1,1	1,2	2	2¼
Ansatte i Spekter-bedrifter:							
- Helseforetakene	0,7	1,5	0,9	1,7	1,4	-	
- Øvrige bedrifter	1,1	1,1	1,1	1,5	1,3	1¾	
Veid gjennomsnitt ³	1,1	1,4	1,1	2,0	2,0	2¼	0,3

¹ Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring.

² Inkl. undervisningspersonell fra 2005.

³ Overhenget er et gjennomsnitt for alle lønnstakergrupper under ett og omfatter således flere grupper enn de som er med i tabell 1.3.

Kilde: Beregningsutvalget.

Lønnsutviklingen for ledere i enkelte næringer

Utvalget presenterer lønnsstatistikk for to grupper av ledere:

- Gruppen med yrkeskode 1210 ”administrerende direktør” i store og mellomstore foretak utenom offentlig forvaltning og helseforetakene, dvs. foretak med 10 eller flere ansatte. Gruppen kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak.
- Gruppen med yrkeskode 1300 ”ledere av små foretak” utenom offentlig forvaltning og helseforetakene, dvs. foretak med mellom 5 og 10 ansatte.

Lønnsstatistikken bygger på et representativt utvalg av virksomheter med fulltelling blant de største foretakene i hver næring, og et utvalg blant små foretak.

Lønnsveksten fra 2007 til 2008 for ledere i de næringene vi har lønnsstatistikk for, var gjennomgående klart høyere enn for lønnstakerne ellers i de samme næringene. Lønnsbegrepet omfatter avtalt utbetalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus. I hvilken grad opsjons- og naturalytelser har påvirket lønnsutviklingen for ledere fra 2007 til 2008, kommer utvalget tilbake til i junirapporten.

Tabell 1.4 viser at lønnsveksten for administrerende direktører i finansnæringen fra 2007 til 2008 i gjennomsnitt var hele 28,6 prosent. Store bonusutbetalinger trakk lønnsveksten kraftig opp. Utenom bonus var lønnsveksten 10,9 prosent. For ledere i små foretak i finansnæringen var lønnsveksten også høy, 12,0 prosent. I industrien var lønnsveksten også høy for administrerende direktører, 13,3 prosent. For ledere i små foretak i industrien var lønnsveksten 5,5 prosent. I bygg- og anleggsvirksomhet var lønnsveksten høy for ledere i små foretak, 12,1 prosent. For administrerende direktører var veksten 6,2 prosent. I varehandel var lønnsveksten i 2008 for administrerende direktører og ledere i små foretak henholdsvis 10,0 og 1,9 prosent. Lønnsveksten for administrerende direktører i olje- og gassutvinning og bergverk var 5,9 prosent fra 2007 til 2008.

Tabell 1.4 Gjennomsnittslønn¹ for administrerende direktører² og ledere³ av små foretak i enkelte næringer. Vekst fra 2007 til 2008.

	Administrerende direktører		Ledere av små foretak	
	Lønnsutvikling i pst 2007-2008 ⁴	Lønnsnivå 2008 ⁵	Lønnsutvikling i pst 2007-2008	Lønnsnivå 2008
Finanstjenester	28,6	1 602 900	12,0	891 800
Industri	13,3	889 400	5,5	535 500
Varehandel	10,0	733 200	1,9	441 800
Bygg- og anlegg	6,2	685 600	12,1	533 800
Olje- og gassutvinning og bergverk	5,9	1 172 000	-	-

¹ Omfatter avtalt utbetalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus.

² Administrerende direktører i foretak med 10 eller flere ansatte. Kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak.

³ Ledere av små foretak med 5 - 10 ansatte

⁴ Fra 1. september eller 1. oktober 2007 til samme tidspunkt i 2008.

⁵ Månedslønn ekskl. overtid 1.9/1.10*12

Kilde: Statistisk sentralbyrå, lønnsstatistikken.

2. PRISUTVIKLINGEN

Konsumprisene (KPI) økte i gjennomsnitt med 3,8 prosent fra 2007 til 2008, mot 0,8 prosent året før. Dette var den høyeste årsveksten siden 1990. Målt på tolv månedersbasis, varierte prisveksten i 2008 mellom 2,1 prosent (desember) og 5,5 prosent (oktober).

Elektrisitetsprisutviklingen trakk alene opp veksten i KPI med om lag 1 prosentpoeng fra 2007 til 2008. Nedgangen i tolv månedersveksten i KPI mot slutten av fjoråret må særlig ses i sammenheng med utviklingen i elektrisitets- og drivstoffsprisene. Fra januar 2008 til januar 2009 økte KPI med 2,2 prosent. I de siste fem årene har KPI i gjennomsnitt steget med 1,8 prosent årlig, mot 2,4 prosent i forutgående femårsperiode.

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE)

brukes ofte som et mål på den underliggende inflasjonen. Fra 2007 til 2008 steg KPI-JAE med 2,6 prosent, opp fra 1,4 prosent året før. Tolvmånedersveksten i KPI-JAE i 2008 var lavest i januar med 1,9 prosent, og tiltok frem til oktober da KPI-JAE var hele 3,3 prosent høyere enn samme måned året før. I januar 2009 hadde tolv månedersveksten falt noe tilbake til 2,8 prosent.

Utvalget har i denne rapporten gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen Kvarts for å anslå utviklingen i konsumprisene fra 2008 til 2009. I modellberegningene er det lagt til grunn forutsetninger om bl.a. utviklingen i kronekursen, importpriser, råoljepriser, elektrisitetspriser og norskproduserte jordbruksvarer.

Modellberegningene gir en gjennomsnittlig økning i konsumprisene fra 2008 til 2009 på 1,9 prosent. Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer, gir modellberegningene en prisvekst i 2009 på 2,4 prosent. Dersom kronekursen blir 2 prosent svakere eller sterkere enn forutsatt, viser modellberegningene at prisstigningen vil bli økt eller redusert med 0,3 prosentpoeng i forhold til referansebanen. En oljepris som på årsbasis er 50 kroner pr. fat høyere enn forutsatt, vil kunne øke prisstigningen med 0,2 prosentpoeng fra 2008 til 2009. En lavere oljepris vil på tilsvarende måte bidra til lavere prisstigning. Dersom veksten i elektrisitetsprisene blir 10 prosentpoeng lavere eller høyere enn lagt til grunn, vil det ifølge modellberegningene endre prisveksten med 0,5 prosentpoeng i forhold til referansebanen.

Tabell 2.1 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE fra 2008 til 2009 og isolerte virkninger av enkelte endringer i forutsetningene. Konsumprisvekst i prosent fra samme periode året før

	1. kv	2. kv	3. kv	4. kv	Året
KPI	2,4	2,6	1,3	1,3	1,9
KPI-JAE	2,8	2,8	2,1	1,8	2,4
<i>Isolerte prisvirkninger av:</i>					
10 prosentpoeng høyere/lavere elektrisitetsprisvekst	+/-0,4	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5
2 prosent svakere/sterkere krone	+/-0,1	+/-0,3	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,3
50 kroner høyere/lavere oljepris	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2

Målt som vekst over fire kvartaler indikerer modellberegningen at prisveksten målt ved KPI vil være høyest i 2. kvartal og lavest i 3. og 4. kvartal. Dette har blant annet sammenheng med at elektrisitetsprisene i fjor var relativt lave i 2. kvartal. Prisveksten målt ved KPI-JAE antas etter hvert å avta.

Nedenfor følger en gjennomgang av de ulike forutsetningene som ligger til grunn for modellberegningen:

- Det avgiftsopplegget som Stortinget har vedtatt for 2009, anslås å øke den samlede prisveksten med 0,1 prosentpoeng ved et KPI-anslag på rundt 2 prosent.
- Utvalget har lagt til grunn at elektrisitetsprisene på årsbasis vil holde seg omtrent uendret fra 2008 til 2009.
- Utvalget har lagt til grunn en gjennomsnittlig oljepris på om lag 350 kroner i 2009.
- Ved utarbeidningen av prisprognosen har utvalget tatt utgangspunkt i modellberegninger som indikerer en fortsatt styrking av kronen gjennom 2009. Som årsgjennomsnitt anslås likevel den importveide kronekursen å svekke seg med om lag 2,1 prosent fra 2008 til 2009
- Det er i modellberegningene lagt til grunn en gjennomsnittlig økning i importprisene på konsumrelaterte varer med 2,8 prosent fra 2008 til 2009, regnet i norske kroner.

Slike modellbaserte beregninger vil alltid være beheftet med usikkerhet.

Den ustabile utviklingen i kronekursen de siste månedene tilsier at usikkerheten i prisvekstanslaget for 2009 særlig er knyttet til utviklingen i kronekursen framover samt hvor raskt og sterkt endringer i kronekursen påvirker de prisene som norske forbrukere står overfor. Avvik mellom anslag og realisert kronekurs kan gi betydelige utslag på veksten i KPI. Videre er det usikkerhet om hvordan den innenlandske konkurransen påvirker prisutviklingen, og hvor sterke effektene fra endringene i den internasjonale arbeidsdelingen blir framover.

Det er også stor usikkerhet knyttet til utviklingen i energiprisene, som ofte svinger sterkt gjennom året.

Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte vurderinger, **anslår Beregningsutvalget en gjennomsnittlig prisvekst på om lag 2 prosent fra 2008 til 2009.**

3. INDUSTRIENS KONKURRANSEEVNE

Den omfattende deltakelsen i det internasjonale varebyttet har gjort det mulig for Norge å oppnå en langt høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig i en økonomi som var vesentlig mer skjermet overfor utenlandsk konkurranse. Fordelene ved det internasjonale varebyttet vil bli vesentlig redusert, hvis vi ikke samtidig kan sørge for en full og effektiv ressursutnyttelse, herunder full sysselsetting, og en akseptabel inntektsfordeling. Land som deltar i det internasjonale vare- og tjenestebyttet, må over tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. *Et lands konkurransevne uttrykker derfor evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.*

Konkurransevnen for en næring karakteriserer evnen til å utvikle seg over tid. Dette beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å trekke til seg investeringer. En lønnsom næring må kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i arbeidsmarkedet.

Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har medført at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet. Mange tjenesteytende næringer, bygg og anlegg mv. har i de senere år blitt stilt ovenfor stadig sterkere konkurranse fra utenlandske tilbydere. Blant eksport- og importkonkurrerende næringer i fastlandsøkonomien er imidlertid industrien fortsatt den viktigste enkeltnæringen. En rimelig god evne for industrien til å konkurrere både ute og hjemme er dermed viktig for å realisere en balansert økonomisk utvikling. Dette behøver imidlertid ikke innebære at industriens konkurransevne hele tiden må være like god. Da oljeinntektene kom inn i norsk økonomi, kunne kravet til balanse i utenriksøkonomien sikres med en mindre industrisektor. Men oljeinntektene innebærer ikke at konkurranseutsatt sektor på varig basis kan ha svakere konkurransevne enn konkurrentene hos handelspartnerne.

Lønnskostnadene betyr mye for kostnadene i norsk industriproduksjon. Målt som andel av verdiskapingen (bruttoproduktet) i industrien har lønnskostnadene utgjort om lag 68 prosent de siste ti årene.

Den kostnadsmessige konkurransevnen for industrien, målt ved relative timelønnskostnader for industriarbeidere i felles valuta, har svekket seg de siste årene. Fra 2007 til 2008 anslås svekkelsen til 1,9 prosent. Dette skyldtes både at lønnskostnadene økte raskere i Norge enn hos handelspartnerne og at kronen styrket seg.

Gjennomsnittlige timelønnskostnader for ansatte i industrien i Norge i 2008, gitt dette årets valutakurs, anslås å ligge 28 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU. For industriarbeidere alene anslås de norske timelønnskostnadene å ligge 43 prosent høyere enn hos handelspartnerne.

Lønnsomheten i industrien i Norge, målt ved brutto driftsresultatandel fra nasjonalregnskapet, gikk noe ned fra 2006 til 2007, etter å ha økt sterkt i perioden 2002 til 2006.

Markedsandelene for norsk eksport har gjennomgående falt siden slutten av 1990-tallet. De gikk imidlertid noe opp igjen fra 2006 til 2007, det siste året vi har tall for.

Tabell 3.1 Timelønnskostnader for arbeidere i industrien. Prosentvis endring fra året før¹⁾

	Gj.snitt 1999										
	2008	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ³⁾	2008 ³⁾
Vekst i lønnskostnader pr. time											
Norge	4,6	4,6	3,0	6,4	5,4	3,9	5,9	2,8	4,3	4,5	5,5
Handelspartnerne	3,5	3,3	4,3	4,0	3,8	3,6	2,9	2,6	2,7	3,5	4,0
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta	1,1	1,3	-1,2	2,3	1,5	0,4	2,9	0,2	1,6	1,0	1,4
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta	1,9	0,4	-3,2	5,7	9,6	-2,5	-0,8	4,9	1,1	2,7	1,9
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ²⁾	-0,8	0,9	2,1	-3,1	-7,4	3,0	3,8	-4,4	0,5	-1,7	-0,5

1) Alle tall for årene 1999-2006 er fra Bureau of Labor Statistics (BLS). Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, der vektene er de som nå ligger til grunn for beregningen av industriens effektive valutakurs.

2) Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner målt ved industriens effektive valutakurs. Utviklingen i industriens effektive valutakurs kan avvike betydelig fra kronens verdi mot enkeltvalutaer. Dette innebærer bl.a. at et veid gjennomsnitt ikke gir et fullstendig uttrykk for den endringen i konkurransesituasjonen de enkelte bedriftene eller bransjene står ovenfor.

3) Beregningsutvalgets anslag basert på tall for alle ansatte i industrien fra Eurostat, EU-kommisjonen og SSBs arbeidskraftkostnadsindeks. Tallene fra Eurostat dekker alle EU-landene i handelspartneraggregatet. For USA, Japan, Sør-Korea og Canada er det brukt anslag fra EU-kommisjonen, slik at beregningen samlet dekker knapt 93 prosent av Norges handelspartnere i 2003, jf. boks 3.2. i NOU 2007: 3 Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 2007.

Kilder: Bureau of Labor Statistics (BLS), Eurostat, SSB, EU-kommisjonen og Beregningsutvalget.

4. MAKROØKONOMISK UTVIKLING

Internasjonal økonomi

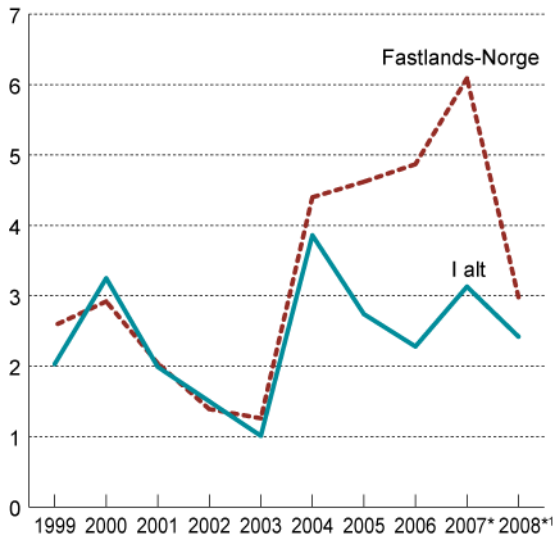
Uroen i finansmarkedene, som startet i august 2007, utviklet seg til å bli en alvorlig finanskriser i september i fjor, i kjølvannet av at den amerikanske investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs. Tilliten mellom banker falt til et lavmål og penge- og kredittmarkedene stoppet nærmest opp å fungere. Finanskrisen har ført til en markert forverring av den økonomiske veksten internasjonalt, og myndighetene i en rekke land har iverksatt kraftige penge- og finanspolitiske tiltak for å stimulere aktiviteten. 2009 ligger likevel an til å bli det svakeste året for OECD-området siden andre verdenskrig. IMF anslår nå en vekst i 2009 hos Norges viktigste handelspartnere på -1½ prosent i 2009. Også i såkalte framvoksende økonomier, som Kina og India, ligger det an til en betydelig nedgang i veksttakten fra 2008 til 2009. Anslagene er preget av særlig svak vekst mot slutten av fjoråret og i 1. kvartal i år. Usikkerheten om utviklingen framover er uvanlig stor, særlig knyttet til hvor raskt finansmarkedene vil nærme seg en normalisering.

Norsk økonomi

I Norge har fastlandsøkonomien vært i en nedgangskonjunktur siden årsskiftet 2007/2008. BNP for Fastlands-Norge økte med anslagsvis 2,2 prosent i 2008, nesten 4 prosentpoeng mindre enn året før. Høyere renter og høy prisvekst medførte en svak utvikling i husholdningenes realdisponible inntekt. Det var i hovedsak betydelig reduserte boliginvesteringer og en svak utvikling i konsumet som bidro til avmatningen. Også eksporten og næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien opplevde redusert vekst sammenliknet med årene før. Sterk vekst i etterspørselen fra offentlig forvaltning og et høyt nivå på petroleumsinvesteringene bidro positivt til aktiviteten i økonomien. Den internasjonale finanskrisen med utgangspunkt i det amerikanske boligmarkedet har forverret utviklingen i norsk økonomi mot slutten av fjoråret.

Arbeidsmarkedet har holdt seg sterkt gjennom de siste årene, men opplevde et markert omslag høsten 2008. Siden 2005 har sysselsettingen økt spesielt mye innen forretningsmessig tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet med rundt 9 prosent årlig. På årsbasis økte sysselsettingen i 2008 med anslagsvis 80 000 personer, og arbeidsledigheten holdt seg på et lavt nivå. Fra 2007 til 2008 ble antall registrerte ledige og personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak redusert med om lag 3 500, til 42 600. Ledigheten har imidlertid økt relativt kraftig siden august 2008. Sesongjustert var 58 600 helt ledige ved utgangen av januar 2009, 17 500 flere enn ved utgangen av august 2008. Med en vekst på nær 130 prosent fra utgangen av januar i fjor til utgangen av januar i år, var økningen i ledighet sterkest blant bygge- og anleggsarbeidere.

Prognosene fra Finansdepartementet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå peker alle i retning av en svært svak utvikling i fastlandsøkonomien i 2009. Veksten kan bli negativ. Årsaken til den svake utviklingen er blant annet fall i de norske eksportmarkedene, noe som rammer den tradisjonelle vareeksporten. Videre antas det lav eller negativ vekst i husholdningenes forbruk og en betydelig nedgang i fastlandsinvesteringene i 2009. Det ventes en nedgang i sysselsettingen etter mange år med sterk sysselsettingsvekst. Ifølge prognosene vil arbeidsledigheten målt ved AKU stige fra 2,6 prosent i 2008 til 3¼-3¾ prosent i 2009.

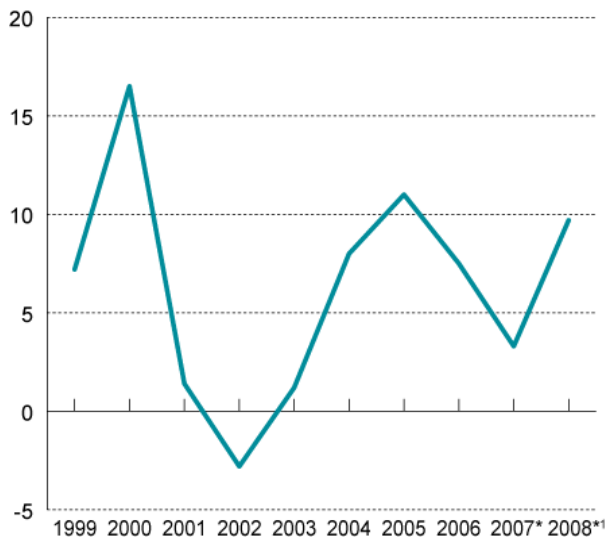
Figur 4.1 BNP - volumvekst fra året før i prosent

*Foreløpige tall

*1 Veksten fra de tre første kvartalene i 2007 til de samme tre kvartalene i 2008

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sterk vekst i bytteforholdet mot utlandet bidro til at **disponibel realinntekt** for Norge var vel 9,7 prosent høyere i de tre første kvartalene i 2008 enn i samme periode året før. Mesteparten av denne økningen i bytteforholdet kan forklares med sterk vekst i oljeprisen i de tre første kvartalene i 2008. Den kraftige veksten i oljeprisen i årene etter 2003 har bidratt sterkt til at nivået på disponibel realinntekt i 2008 anslås å være om lag 38 prosent høyere enn ved konjunkturbunnen i 2003.

Figur 4.2 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis vekst fra året før

* Foreløpige tall

** Tekniske framskrivninger basert på veksten i de tre første kvartaler for 2008 sammenlignet med de tre første kvartaler for 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.1 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet fremgår

	2007	2008	2009		
	Regnskap	SSB ¹⁾	SSB ¹⁾	NB ²⁾	FIN ³⁾
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	6,0	1,6	-1,0	¾	0
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,8	4,4	3½	5¼
Bruttoinvesteringer i fast kapital	8,4	3,2	-6,7	..	-3½
- Fastlands-Norge	9,3	2,7	-8,5	-14	..
- Utvinning og rørtransport	5,5	3,7	3,1	10	7¾
Eksport	2,5	1,0	0,9	..	-2½
- Tradisjonelle varer	8,7	6,0	0,3	¾	-3
Import	7,5	5,3	-2,3	-1¼	-½
- Tradisjonelle varer	6,7	4,6	-3,5	..	-1¼
Bruttonasjonalprodukt	3,1	1,6	0,2	1	-½
- Fastlands-Norge	6,1	2,2	-0,4	¼	0
Sysselsatte personer	4,1	3,2	0,1	-¾	-1
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	4,3	3,6	-0,2
Arbeidsledighetsrate -AKU (nivå)	2,5	2,6	3,7	3¼	3½
Årslønn	5,4	6 ⁵⁾	4,0 ⁴⁾	4¾	4¼
Konsumprisindeksen	0,8	3,8 ⁵⁾	2,0	3	2
Driftsbalansen, mrd. kroner	362,3	440,2	302,9
Husholdningenes disponible realinntekt	5,9	0,9	1,4
MEMO:					
Pengemarkedsrente (nivå)	5,0	6,2 ⁵⁾	3,8
Importveid kronekurs ⁶⁾	-1,8	0,0 ⁵⁾	7,3	4,4	..
Gjennomsnittlig lånerente ⁷⁾ (nivå)	5,7	7,3	5,4
Råoljepris ⁸⁾ i kroner (nivå)	423	527 ⁵⁾	340	..	350

¹⁾ Anslag ifølge Statistisk sentralbyrå, Økonomiske analyser 6/2008, desember 2008.

²⁾ Anslag ifølge Norges Bank. Pengepolitisk rapport 3/2008, oktober 2008.

³⁾ Anslag ifølge Finansdepartementet, St.prp. nr. 37 (2008-2009), februar 2009.

⁴⁾ Lønn per normalårsverk - som også inneholder overtid.

⁵⁾ Fasit

⁶⁾ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁷⁾ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner.

⁸⁾ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend

5. INNTEKTSUTVIKLINGEN I HUSHOLDNINGENE

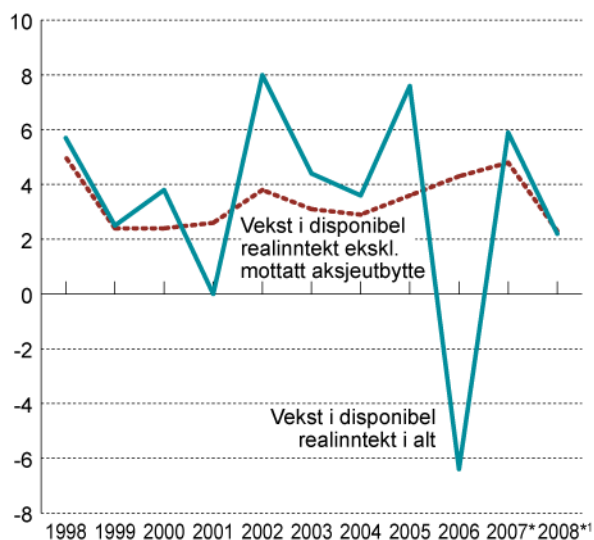
Samlet inntektsutvikling for husholdningene bestemmes både av inntektsutviklingen for den enkelte og av antallet som tjener opp inntekt. Utviklingen i formues-, skatte- og trygdeforhold kommer også inn.

Husholdningenes **disponible realinntekt** var ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall for de tre første kvartalene i 2008 2,2 prosent høyere enn i samme periode året før. Regnet per person over 18 år var økningen 0,7 prosent. Reallønnsveksten bidro til å trekke opp disponibel realinntekt, mens blant annet sterk vekst i renteutgiftene bidro til å trekke den ned.

Svingninger i mottatt **aksjeutbytte**, som i stor grad har vært skattemotiverte, har påvirket husholdningenes totale inntektsvekst betydelig i de senere år og trakk inntektsveksten kraftig ned i 2006, mens det i liten grad har påvirket veksten i 2007 og 2008.

Bidragene fra **lønn**, som er den største inntektskomponenten, har jevnt over vært store i de siste årene med unntak av 2003, da vekstbidraget fra lønnsinntektene var negativt. Tall fra nasjonalregnskapet viser at vekstbidraget fra lønn var på 7,8 prosentpoeng i 2007 og 4,9 prosentpoeng i de tre første kvartalene av 2008 i forhold til samme periode året før.

Offentlige stønader, som er den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, har i hele perioden 2000-2008 gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekt. Utviklingen i offentlige stønader økte veksten i disponibel realinntekt med 0,6 prosentpoeng i 1. til 3. kvartal 2008 fra samme periode året før. Det er en halvering av tilsvarende vekstbidrag fra offentlige stønader i 2007.

Figur 5.1 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis endring fra året før.

*Foreløpige tall

** Vekst 3 første kvartaler i 2008 sammenlignet med samme kvartaler året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Reallønn etter skatt ifølge standardbergninger for utvalgte grupper

Tabell 5.1 indikerer en økning i reallønn etter skatt for lønnstakere i alt på 2,0 prosent fra 2007 til 2008, mot 4,5 prosent året før. Nedgangen har i stor grad sammenheng med klart høyere prisvekst i 2008 enn året før.

For de grupper utvalget har tall for, varierte veksten i reallønn etter skatt fra 0,7 prosent for ansatte i HSH-bedrifter i varehandel til 4,4 prosent for ansatte innen finanstjenester.

Lønnsbeskatningen blir langt på vei videreført på 2008-nivå i 2009, dvs. innslagspunktene for toppskatt, minstepensjon og personfradraget er oppjustert i tråd med anslått lønnsvekst fra 2008 til 2009. Det er imidlertid vedtatt andre endringer i skattereglene for 2009 som berører lønnstakere. Blant annet er fradraget for fagforeningskontingent økt med 450 kroner til 3600 kroner.

Tabell 5.1 Gjennomsnittlig årslønn, lønnsvekst, og reallønnsvekst etter skatt for utvalgte grupper. Lønnstakere i klasse 1 med gjennomsnittlig årslønn og med standardfradrag. Vekst i prosent

Grupper	2007			2008	
	Årslønn i 2007, kr	Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere ¹	334 800	5,5	4,5	5¼	1,8
Industrifunksjonærer ²	502 100	5,7	4,3	6¼	2,2
HSH-bedrifter i varehandel ³	358 400	5,0	4,1	4,4 ⁷	0,7
Forretnings- og sparebanker og forsikring ⁴	478 800	5,2	3,9	9,2	4,4
Statsansatte.....	384 900	5,1	4,2	6⅔	2,6
Kommuneansatte ⁵	344 400	4,8	3,9	6½	2,4
Veid snitt av alle grupper ⁶	380 000	5,4	4,5	6	2,0

¹ Gjelder for industriarbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke. Omfatter industriarbeidere i NHO-bedrifter.

² Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.

³ Tall for HSH-bedrifter i varehandel er for heltidsansatte.

⁴ Dekker noen flere grupper enn forhandlingsområdet. Høye bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten både i 2007 og 2008.

⁵ Inklusive skoleverket.

⁶ Gjennomsnittet gjelder alle grupper, også de som ikke inngår i tabellen.

⁷ Det er brudd i statistikken. Nye bedrifter som kom inn i statistikken i 2008, trakk lønnsveksten ned

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Pensjonsytelser fra folketrygden

Pensjonen for enslige minstepensjonister økte reelt med 7,3 prosent for og for minstepensjonistektepar med 7,8 prosent fra 2007 til 2008. I 2008 utgjorde minstepensjonen i gjennomsnitt 130 804 kroner for enslige og 240 864 kroner for ektepar. Minstepensjon er skattefri under forutsetning av at det ikke påløper skatt som følge av kapitalinntekter eller nettoformue utover 200 000 kroner

Trygdeoppgjøret 2008 innebar en stor økning i minstepensjonen fra 1. mai 2008. Regjeringen og partene ble enig om en gradvis økning i minstepensjonen slik at den fra 1. mai 2010 blir 2 G for enslige og 3,70 G for minstepensjonistektepar. Som en del av en totalpakke for pensjonistene i 2008, ble partene i trygdeoppgjøret enige om at en del av reguleringen av G for

2008, nærmere bestemt hele etterslepet i grunnbeløpet fra 2007 på 0,65 prosent, skulle benyttes til en standardøkning av minstepensjonene.

Utover økningen i grunnbeløpet og minstepensjonene ble partene enige om å øke tilleggspensjonen for unge uføre.

Endringene i skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2009 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger 148 500 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 267 800 kroner. I disse beregningene er det lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standardfradrag og at nettoformuen ikke overstiger 200 000 kroner.

For 2009 er grensene for skattefri nettoinntekt for enslige minstepensjonister oppjustert med den anslåtte lønnsveksten til 109 850 kroner. Den skattefrie nettoinntekten for ektepar ble økt noe utover anslått lønnsvekst til 198 150 kroner for å sikre at grensen for å betale skatt også i 2009 blir høyere enn minstepensjonsnivået for minstepensjonistektepar.

Boks 1.1 Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst

Beregningene av årslønn og lønnsvekst i tabell 1.1 bygger på lønnsstatistikk for gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år.

Beregningene er basert på oppgaver over time- eller månedsførtjeneste eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre typer tillegg. Månedsførtjenesten består av fast avtalt lønn inkl. faste tillegg, uregelmessige tillegg² og bonuser. Derimot inngår ikke fordel ved opsjoner og fordel ved aksjer til underkurs.

Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår, kan ha bakgrunn i spesielle forhold i en bransje, f.eks. skifttillegg og ulempetillegg.

For gruppene/tariffområdene i tabell 1.1 beregnes årslønn for alle grupper ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikken for vedkommende år, f. eks. i oktober. En kan dermed anslå økningen i månedsførtjenesten siden oktober året før. Økningen i månedsførtjenesten over denne perioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i 12-månedersperioden. Lønnsglidningen, som beregnes som en restpost, blir fordelt på ett eller flere tidspunkter for de ulike gruppene. Deretter kan en beregne et gjennomsnittlig årslønnsnivå for det aktuelle året.

² Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

Vedleggstabell 1 Beregnet årslønnsvekst¹⁾ fra året før for flere grupper. Utfyllingstabell til tabell 1.1

Arbeidere i NHO-bedrifter²⁾:

År	Arbeidere i alt	Industri- arbeidere	Nærings- og nytelse	Tekstil- og bekledning	Treindustri	Treforedling- og	Grafisk industri	Kjemisk industri	Elektrokjemisk industri	Jern- og metall- industri
						papirvareind.				
1999	4,9	4,7	4,2	3,1	2,5	5,3	4,2	3,2	6,0	5,3
2000	4,5	4,5	3,9	3,9	4,3	8,1	4,4	2,9	4,3	4,1
2001	4,9	4,9	4,2	4,7	4,3	5,3	7,7	5,3	5,8	5,0
2002	5,6	5,0	6,1	4,6	6,1	4,8	3,4	5,4	4,0	5,5
2003	4,0	3,5	4,0	4,6	3,0	4,3	2,9	4,2	7,8	2,5
2004	3,6	3,6	4,0	4,6	3,1	3,6	3,9	2,5	2,3	4,0
2005	3,2	3,4	3,6	3,4	3,1	3,5	3,8	3,3	3,9	3,6
2006	4,2	3,6	3,3	2,5	3,9	4,2	3,3	3,8	3,3	3,8
2007	5,4	5,5	4,4	4,0	5,6	4,9	5,4	5,1	7,0	5,4
2008	-	5¾	5½	4¾	5¾	4¼	4	6¼	6¾	6½
1998-07	48,3	46,0	44,6	41,5	42,1	53,6	46,4	41,9	54,1	46,7
Gj. sn per år	4,5	4,3	4,2	3,9	4,0	4,9	4,3	4,0	4,9	4,4
Årslønn 2008	-	kr 354 100	kr 323 400	kr 288 900	kr 326 500	kr 340 600	kr 406 200	kr 342 100	kr 395 200	kr 368 200

Arbeidere i NHO-bedrifter²⁾:

ÅR	Bygg- og anleggsvirksomhet		Transport- sektoren	Funksjonærer i NHO- bedrifter		Forretnings- og sparebanker ⁵⁾	Varehandel			Hotell- og rest. ³⁾
	I alt	Byggevirk.		I alt	Industrifunk.		I alt	Engroshandel	Detaljhandel	
1999	5,7	5,8	4,8	4,8	4,7	5,1	4,7	5,1	4,0	4,1
2000	5,3	5,5	4,2	4,6	4,7	5,3	4,5	4,6	4,2	4,4
2001	4,9	5,2	5,3	7,1	5,3	4,7	5,2	5,3	4,6	3,6
2002	5,3	5,3	5,4	5,6	6,1	6,2	4,4	4,2	5,5	5,6
2003	3,7	3,9	5,2	5,1	4,6	4,5	4,6	4,2	5,0	3,1
2004	3,6	3,6	4,0	4,1	3,8	4,0	3,9	3,3	4,3	1,5
2005	2,7	2,9	3,8	4,1	4,3	7,7	3,7	4,0	3,9	2,5
2006	3,9	4,1	3,9	5,1	4,6	5,6	3,4	3,4	4,6	3,3
2007	5,4	5,5	4,5	6,3	5,7	5,2	5,9	5,5	5,0	4,2
2008	5 ½	5 ½	6 ½	-	6 ¼	9,2	4,3	4,5	4,5	4 ½
1998-07	48,5	50,4	49,4	57,8	53,3	60,0	48,3	47,3	49,4	37,3
Gj. sn per år	4,5	4,6	4,6	5,2	4,9	5,4	4,5	4,4	4,6	3,6
Årslønn 2008	kr 381 800	kr 377 900	kr 329 000	-	kr 533 000	kr 523 000	kr 398 800	kr 441 100	kr 340 800	281 800

ÅR	Staten		Kommunene			Spekter-bedrifter		
	Forretningsm. tj. yt	I alt	Sivil ytre etat ⁴⁾	Forretn. drift ⁴⁾	Undervisnings-sektoren	I alt	Helseforetakerne	Øvrige bedrifter
1999	5,6	4,7	2,0	3,1	4,5	5,0	-	-
2000	5,2	4,6	4,7	4,4	6,0	4,0	-	-
2001	4,1	4,2	3,4	4,3	7,8	3,5	-	-
2002	4,6	5,9	6,4	4,0	8,2	6,0	5,3	5,5
2003	4,8	4,3	-	-	5,4	4,4	7 ⁶⁾	3,8
2004	3,5	3,7	-	-	3,2	3,8	3 ⁷⁾	3,4
2005	2,4	3,4	-	-	3,0	3,4	3,3 ⁷⁾	3,6
2006	3,2	4,5	-	-	2,6	3,9 ¹⁰⁾	3,7 ⁸⁾	4,8 ⁹⁾
2007	5,0	5,1	-	-	3,6	4,8	4,9 ⁸⁾	5,3
2008	4,8	6 $\frac{2}{3}$	-	-	5 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$	-	6 $\frac{1}{4}$
1997-07	45,6	48,4	-	-	53,9	46,2	-	-
Gj. sn per år	4,3	4,5	-	-	4,9	4,3	-	-
Årslønn 2008	kr 467 700	kr 410 600	-	-	kr 411 800	kr 366 800	-	kr 393 900

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere i NHO-bedrifter, funksjonærer i NHO-bedrifter fra og med 2002, staten, skoleverket, kommunene, hotell- og restaurantvirksomhet og Spekter-bedrifter. For de andre er de for heltidsansatte.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønne, prosentlønte og timelønne arbeidstakere. Både heltids- og deltidsansatte er med i veksttallet. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Lønnsutviklingen mellom lønnsstatistikkens tellingstidspunkter. For de andre er det lagt til grunn årsgjennomsnittet.

⁵ Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Forsikring er inkludert fra og med 2003.

⁶ Legene trakk opp lønnsveksten med om lag 2 prosentpoeng

⁷ Heltidsansatte

⁸ Lønnsveksten i 2006 og 2007 er per årsverk og er beregnet av Spekter på grunnlag av et datamateriale de har innhentet per oktober i årene 2005 – 2007 supplert med innhenting også på andre tidspunkter, bl.a. i februar 2007. Spekter beregnet også lønnsveksten for årene 2002 og 2003. For årene 2004 og 2005 er lønnsveksten for heltidsansatte og er beregnet av SSB. På grunnlag av innhentet lønnsdata per oktober i årene 2005 - 2007 har SSB beregnet lønnsveksten for heltidsansatte til 3,0 prosent fra 2005 til 2006 og til 6,8 prosent fra 2006 til 2007.

⁹ Ekskl. flygeledere var lønnsveksten 4,4 prosent.

¹⁰ Tallet for 2006 er justert som følge av en korrigering av 2006-statistikkgrunnlaget for høyskolegruppen.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Vedleggstabell 2. Relative kostnader, Norge vs. handelspartnerne. Prosentvis endring fra året før¹⁾ Utfyllingstabell til tabell 3.1

	Gj.snit 1991	Gj.snit 1999	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	2000 ⁴	2008 ⁵										
<i>Nominelle korte nivå²⁾:</i>												
Handelspartnerne	6,2	3,6	6,5	6,7	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2
Rentedifferanse korr. for endringer i	-0,1	2,1	2,1	-0,1	5,9	11,3	-1,7	-4,2	4,3	-0,6	2,4	2,1
<i>Konsumpriser</i>												
Norg	2,3	2,1	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8
Handelspartnerne	3,3	2,1	1,5	2,0	2,5	2,1	1,8	1,6	1,6	1,9	2,3	3,6
Relative konsumpriser i nasjonal valuta	-	0,0	0,7	1,1	0,5	-	0,6	-1,1	-	0,4	-	0,2
Relative konsumpriser i felles valuta	-	0,8	-	-0,9	3,8	7,2	-	-4,7	4,6	-	0,2	0,7
<i>Industriens el.priser øre pr. kWh:</i>												
Norg	15,0	19,8	15,8	15,7	17,7	17,6	19,2	20,3	21,6	25,2	25,1	
Handelspartnerne	47,0	50,1	44,9	44,8	45,1	41,9	51,7	51,4	50,9	59,0	62,1	
Relativ elektrisitetspriser, prosen ³	31,9	39,3	35,2	35,0	39,2	42,0	37,2	39,5	42,5	42,7	40,4	

- 1) Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, der vektene er som beskrevet i boks 3.2.
- 2) Tremåneders pengemarkedsrenter.
- 3) Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået for handelspartnerne.
- 4) 1993-2000 for industriens el.priser
- 5) 1999-2007 der det ikke finnes tall for 2008.

Kilder: OECD, Reuters EcoWin, Statistisk sentralbyrå, IMF, International Energy Agency, Eurostat og Beregningsutvalget.